

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 3 (16)

Суми – 2017

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор –

Гаруст Ю. В., *д-р юрид. наук, ННІ права СумДУ, Україна;*

Відповідальний секретар –

Уткіна М. С., *аспірант, ННІ права СумДУ, Україна;*

Айден Ульвіє – *доктор філософії, професор, Ізмірський університет, Туреччина;*

Андріяшко М. В. – *доктор філософії, доцент, Барановицький державний університет, Білорусь;*

Бекім Максуті – *доктор філософії, Македонія;*

Бурбіка М. М. – *д-р юрид. наук, доцент, ННІ права СумДУ, Україна;*

Гиренко І. В. – *д-р юрид. наук, доцент, НУБП, Україна;*

Дегтярєва І. О. – *д-р держ. упр., професор, НАДУ при Президентові України;*

Деревянко Б. В. – *д-р юрид. наук, професор, ННІ права СумДУ;*

Завгородня В. М. – *канд. юрид. наук, доцент, ННІ права СумДУ;*

Ельда Зотай – *доктор філософії, Університет Александра Моссі, Албанія;*

Куліш А. М. – *д-р юрид. наук, заслужений юрист України, професор, директор ННІ права СумДУ, Україна;*

Курило В. І. – *д-р юрид. наук, професор, НУБП, Україна;*

Лукаш С. С. – *д-р юрид. наук, професор, СФ ХНУВС, Україна;*

Мельник Р. С. – *д-р юрид. наук, професор, КНУ ім. Т. Г. Шевченка, Україна;*

Музичук О. М. – *д-р юрид. наук, доцент, ХНУВС, Україна;*

Петров Р. А. – *д-р юрид. наук, професор, НУ «Києво-Могилянська академія»;*

Убер Села – *канд. політ. наук, Державний університет Тетово, Македонія;*

Сухонос В. В. – *д-р юрид. наук, професор, ННІ права СумДУ, Україна;*

Сухонос В. В. – *д-р юрид. наук, професор, ННІ права СумДУ, Україна;*

Харченко В. Б. – *д-р юрид. наук, професор, ХНУВС, Україна;*

Чернадчук В. Д. – *д-р юрид. наук, професор, ННІ права СумДУ, Україна;*

Шемшученко Ю. С. – *д-р юрид. наук, професор, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Україна.*

EDITORIAL BOARD

Editor in Chief:

Harust Y. V. – *Doctor of Law, Educational and Scientific Institute of Law SSU, Ukraine;*

Executive Editor:

Utkina M. S. – *Ph. D. student, Educational and Scientific Institute of law SSU, Ukraine;*

Aydin Ulviyye – *Ph. D., Professor, Izmir University, Turkey;*

Andriyashka M. V. – *Ph. D., Associate Professor, Baranovich State University, Belarus;*

Bekim Maksuti – *Ph. D., Macedonia;*

Burbyka M.M. – *Doctor of Law, Associate Professor, Educational and Scientific Institute of law SSU, Ukraine;*

Gyrenko I. V. – *Doctor of Law, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences, Ukraine;*

Dehtyarova I. O. – *Doctor of Public Administration, Professor, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine;*

Derevyanko B. V. – *Doctor of Law, Professor, Educational and Scientific Institute of Law SSU;*

Zavgorodnia V. M. – *Ph. D. in Law, Associate Professor, Educational and Scientific Institute of Law SSU, Ukraine;*

Elda Zotaj – *Ph. D., Aleksandër Moisiu University, Albania;*

Kulish A. M. – *Doctor of Law, Honored Lawyer of Ukraine, Professor, Director of Educational and Scientific Institute of Law SSU, Ukraine;*

Kurylo V. I. – *Doctor of Law, Professor, National University of Life and Environmental Sciences, Ukraine;*

Lukash S. S. – *Doctor of Law, Professor, Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine;*

Melynk R. S. – *Doctor of Law, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine;*

Muzychuk O. M. – *Doctor of Law, Associate Professor, Khariv National University of Internal Affairs, Ukraine;*

Petrov R. A. – *Doctor of Law, Professor, National University of Kyiv-Mohyla Academy;*

Ylber Sela – *Ph. D. in Political Science, Tetova State University, Macedonia;*

Sukhonos V. V. – *Doctor of law, Professor, Educational and Scientific Institute of Law SSU, Ukraine;*

Sukhonos V. V. – *Doctor of Law, Professor, Educational and Scientific Institute of Law SSU, Ukraine;*

Kharchenko V. B. – *Doctor of Law, Professor, Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine;*

Chernadchuk V. D. – *Doctor of Law, Professor, Educational and Scientific Institute of Law SSU, Ukraine;*

Shemshuchenko Y. S. – *Doctor of Law, Professor, V. M. Koretsky Institute of State and Law, Ukraine.*

Рекомендовано до друку

вченою радою Сумського державного університету (протокол № 10 від 20. 04. 2017 року)

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

серія КВ № 22248-12148ПР від 08.07.2016 р.

УДК 343.163

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ПО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (ПОГЛЯД В МАЙБУТНЄ)

*Сухонос Віктор Володимирович,
д-р юрид. наук, професор, Голова Вченої Ради ННІ права,
Сумський державний університет*

У статті досліджено діяльність органів прокуратури. Основна увага приділяється необхідності наявності у неї функції по захисту прав і свобод дітей в умовах європейської інтеграції України. Зокрема, у статті проаналізовано як вітчизняне законодавство, так і численні міжнародно-правові акти держав Європейського Союзу. Зроблено висновок про необхідність зближення національних та європейських правових норм. На думку автора, завдяки цьому прокуратура України, через застосування своїх повноважень як у сфері кримінального процесу, так і за його межами, зможе ефективно захищати свої права і свободи дітей.

Ключові слова : прокуратура, прокуратура України, права і свободи дітей, захист прав і свобод дітей.

Sukhonos V. V. The Activities of the Public Prosecutor's Office to Protect the Rights and Freedoms of Children in Terms of European Integration (Future Outlook) This article explores the activities of the prosecution. The main attention is paid to protect the rights and freedoms of children in the European integration of Ukraine. In particular, the analyzes national legislation and numerous international instruments of EU. The author concluded about the necessity of convergence national and European law. Author considers that public prosecutor's office, through the use of his powers as in criminal process and beyond, can effectively protect the rights and freedoms of children.

Keywords : Prosecutor's Office, Prosecutor's Office of Ukraine, rights and freedoms of children, protection of rights and freedoms of children.

Постановка проблеми. В Україні відповідно до ст. 51 Конституції сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. В ст. 52 Конституції закріплено, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження і наявності батьків. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування також покладається на певні органи держави [1, с. 227]. Аналогічну позицію займає і Організація Об'єднаних Націй, яка в ст. 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року зазначає, що, незалежно від статусу, всі дії повинні бути спрямовані на якнайкраще забезпечення інтересів дітей [2].

На виконання конституційних норм, а також міжнародних зобов'язань, в Україні прийнято низку законів та підзаконних актів, як відомчого, так і міжвідомчого характеру [3; 4; 5]. Указом

Президента України від 24 травня 2011 р. схвалено Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. Проте порушень в сфері захисту прав і свобод дітей в Україні стає дедалі більше. Саме тому вважаю, що правозахисна діяльність органів прокуратури в зазначеній сфері є дуже важливою. Щоб врегулювати це питання Генеральний прокурор України видав наказ від 6 грудня 2014 р. № 16гн «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей», яким зобов'язав прокурорів всіх рівнів проводити належну роботу з цього напрямку [6].

Слід зазначити, що проблематика діяльності органів прокуратури, у тому числі щодо захисту прав і свобод дітей, неодноразово ставала предметом наукових дискусій Л. М. Давиденка, В. В. Долежана, Ю. М. Дьоміна, І. М. Коз'якова,

І. Є. Марочкіна, Н. О. Рибалки, В. В. Сухосола, В. Я. Тація, Ю. С. Шемшученка та інших учених. Водночас комплексних наукових розробок присвячених дослідженню місця і ролі органів прокуратури у захисті прав і свобод дітей в умовах європейської інтеграції України не було, що обумовлює актуальність зазначеної статті.

Метою дослідження є визначення напрямів змін у діяльності органів прокуратури України щодо захисту прав і свобод дітей в умовах європейської інтеграції України.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які виникають і будуть виникати в діяльності органів прокуратури по захисту прав і свобод дітей в умовах європейської інтеграції.

Предметом дослідження є прокуратура України у державному механізмі захисту прав і свобод дітей.

Виклад основного матеріалу. Як показує проведене дослідження і власний досвід автора, роль прокурора із захисту прав і свобод дітей є дуже важливою як за кордоном, так і в Україні [7]. Незважаючи на те, що роль прокуратури в Україні щодо досліджуваного питання є одним із засобів забезпечення законності, доволі широкими є дискусії з питань позбавлення прокуратури зазначених функцій. Проте, мало хто з науковців звертає увагу на те, що прокуратура постійно реформується, щоб відповідати європейським стандартам. Так, Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. визначає, що прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом і відповідно до Конституції України, здійснює функції з захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави [8].

Істотно вплинула на ці процеси та сприяла співпраці в політичній, торговельно-економічній та гуманітарній сферах Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року (набула чинності 01 березня 1998 року) [9].

У ст. 6 Угоди сторони встановлюють між собою постійний політичний діалог, і намагаються співробітничати у питаннях, що стосуються зміцнення стабільності і безпеки в Європі, додержання принципів демократії, поваги і сприяння правам людини, та, зокрема, правам національних меншин, і у необхідних випадках проводитимуть консультації.

У стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 були визначені основні 9 напрямків, інтеграційного процесу: 1. адаптація

законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини; 2. економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною і ЄС; 3. інтеграція України до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки; 4. політична консолідація та зміцнення демократії; 5. адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС; 6. культурно-освітня і науково-технічна інтеграція; 7. регіональна інтеграція України; 8. галузева співпраця; 9. співробітництво у галузі охорони довкілля. Проте положень стосовно прав і свобод дитини в угоді не було [10].

Україна наполегливо продовжувала спрямовувати свою діяльність на співпрацю з Європейським Союзом, внаслідок чого була прийнята Угода про асоціацію між нашою державою, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована 16 вересня 2014 [11]. Згідно з п. «е» ч. 2 ст. 4 Угоди про асоціацію в усіх сферах, що становлять взаємний інтерес, між сторонами повинен розвиватися та зміцнюватися політичний діалог, метою якого зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та сумлінного врядування, прав людини та основоположних свобод, зокрема прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і поваги до різноманітності, а також внесок у консолідацію внутрішніх політичних реформ. Вказана Угода визначала, що Сторони домовилися розвивати подальше судове співробітництво у цивільних справах на основі відповідних багатосторонніх правових документів, зокрема конвенцій Гаазької конференції з міжнародного приватного права у сферах міжнародного правового співробітництва, судового процесу, а також захисту дітей (ч. 2 ст. 24).

В контексті нашого дослідження насамперед потрібно звернутися до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, в ст. 1 якої визначено, що Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції [12]. Слід зазначити, що окремі положення зазначеної конвенції присвячені захисту прав неповнолітніх. Так, ч. 1 ст. 6 Конвенції передбачає, що судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах неповнолітніх. Також наша держава,

хоч і з запізненням, 3 серпня 2006 року ратифікувала Європейську конвенцію про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 року і отримала підтримку на європейському правовому полі відносно захисту прав дітей [13].

Водночас слід зазначити, що органи прокуратури не згадуються в якості можливого представника дитини взагалі, зокрема при захисті її прав у суді, хоча в п. 2 ст. 121 Конституції України від 28 червня 1996 року відзначається, що прокуратура України становить єдину систему, на яку покладено представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом [1, с. 249]. Говорячи про європейські засади діяльності прокурора при здійсненні захисту прав дітей, необхідно мати на увазі, що він повинен здійснюватися з урахуванням Європейської конвенції про усиновлення від 27 листопада 2008 року, Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 липня 2007 року, Рекомендації №Rec(2003)20 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам “Про нові підходи до злочинності серед неповнолітніх та про значення правосуддя у справах неповнолітніх” від 24 вересня 2003 року, Конвенції Ради Європи про контакт з дітьми від 15 травня 2003 № ETSN192, Рекомендації №Rec(99)19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах від 15 вересня 1999 року та інших правових документів.

Як впливає з перерахованих вище правових актів, одним з основних принципів ЄС є всебічне забезпечення умов для реалізації прав і свобод людини та громадянина в цілому і дітей зокрема. Аналізуючи ж місце прокуратури в сфері захисту прав дітей крізь призму європейських правових актів, необхідно основну увагу приділити Рекомендації Rec(2000)19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції» від 6 жовтня 2000 року, а також висновку № 3 Консультативної Ради європейських прокурорів «Про роль прокуратури за межами сфери кримінального права» від 21 жовтня 2008 р. і висновку № 5 Консультативної Ради прокурорів Європи «Прокуратура та ювенальна юстиція» від 20 жовтня 2010 року [14].

Слід також підкреслити, що прокурорські служби держав-учасниць Ради Європи мають

певні завдання та функції поза межами сфери кримінального права. Водночас слід зазначити, що в Європі існує дві прокурорські системи: в одній прокурори наділені функцією діяти поза межами кримінальної юстиції, а інша – ні. Наприклад, таку функцію здійснюють прокурори в Австрії, Болгарії, Греції, Італії, Німеччині, Угорщині, Франції. В Україні прокурори також мають подібні повноваження, які, згідно із висновками № 2 та № 3(2008) Консультативної ради європейських прокурорів, є цілком припустимими у демократичній державі [15].

Висновки. Підсумовуючи усе вищезазначене, слід констатувати, що реформування прокуратури повинно здійснюватися з урахуванням європейських стандартів щодо визначення її місця у структурі державної влади, чіткого законодавчого закріплення її функцій, і бути спрямованим на змістовне удосконалення прокурорської влади, досягнення ефективності прокурорської діяльності у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина [16]. Адже основним користувачем прокурорських послуг поза межами кримінального судочинства є людина, яка за Конституцією України є найвищою соціальною цінністю, а забезпечення і захист її основних прав і свобод є пріоритетним завданням правової, демократичної, соціальної держави [17]. Водночас урахування зарубіжного досвіду діяльності органів прокуратури при приєднанні до загальноприйнятих європейських цінностей повинно дати вагомий результат і для забезпечення становлення конституціоналізму в нашій державі. Разом з цим, при визначенні становища прокуратури України у системі державного механізму та шляхів її реформування, слід зважати на менталітет і звичаї, а також національні, історичні особливості правової системи України [18, с. 374–408]. В умовах інтеграції з Європейським Співтовариством необхідно більше враховувати положення згаданих правових актів під час розробки законодавства України з цього приводу. При тому зближення національних і європейських правових актів має відбуватися з обов’язковим врахуванням як інтересів нашої держави, так і найкращим забезпеченням прав і свобод дітей. Їх захист можливий тільки при комплексному підході, тобто з широким використанням прокуратурою своїх повноважень як у сфері кримінального процесу, так і за його межами.

Використана література :

1. Шемшученко Ю.С. Конституції та конституційні акти України. Історія і сучасність / Ю. С. Шемшученко. – К. : Юридична думка, 2001. – 400 с.

2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>.
4. Про попередження насильства у сім'ї : Закон України від 15.11.2001 № 2789 ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.
5. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 № 2342-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>.
6. Наказ Генерального прокурора України від 6 грудня 2014 р. № 16гн “Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=181060.
7. Сухонос В. В. Прокурор на захисті прав неповнолітніх. Погляд в минуле / В. В. Сухонос // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 12. – С. 33–43.
8. Про прокуратуру України : Закон України від 14.10.2014 № 1697-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
9. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
10. Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/615/98>.
11. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 № 1678-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.
12. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
13. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_135.
14. Рекомендації Rec(2000)19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам “Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції” від 6 жовтня 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravo.org.ua/files/rec_chodo_publ.PDF
15. Роль прокуратури поза межами кримінального судочинства // Юридичний вісник України. – 25–31 жовтня 2008. – № 43(695). – С. 4.
16. Сухонос В.В. Місце прокуратури серед гілок влади в Україні і за кордоном / В. В. Сухонос // Вісник прокуратури. – 2007. – № 10. – С. 71–79.
17. Кравчук В. М. Прокуратура України та європейська інтеграція / В. М. Кравчук // Порівняльно-правові дослідження. – 2009. – № 1. – С. 137–141.
18. Сухонос В. В. Прокуратура в системі державних органів України : теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку : монографія / В. В. Сухонос ; [наук. ред. Ю. С. Шемшученко]. – Суми : Університетська книга, 2008. – 448 с.